

Warszawa, dnia 18 lipca 2014 r.

KMP.571.62.2014.DK

Raport
Przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji
Aresztu Śledczego w Międzyrzeczu
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 8-9 maja 2014 r., do Aresztu Śledczego w Międzyrzeczu (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog) i Wojciech Sadownik (prawnik). Ponadto w wizytacji wzięła udział ekspert KMP – dr n. med. Joanna Klara Żuchowska (specjalista chorób wew.), której ekspertyza z wnioskami została ujęta w treści niniejszego raportu.

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób osadzonych w Areszcie w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowy z ppłk Adamem Gorczyńskim – dyrektorem jednostki;

- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym losowo wybranych cel mieszkalnych;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz z pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w tym z osadzonymi w podeszłym wieku, niepełnosprawnymi i cudzoziemcami;
- zapoznano się z dokumentacją Aresztu, m.in.: aktami osobowymi wybranych losowo osadzonych, skargami i wnioskami osób pozbawionych wolności, protokołami odpraw kierownictwa, dokumentacją dotyczącą stosowania środków przymusu bezpośredniego, książkami przebiegu służby wybranych oddziałów, decyzjami o umieszczeniu osadzonego w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m².

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Pracownicy KMP poinformowali ppłk Adama Gorczyńskiego - dyrektora Aresztu Śledczego w Międzyrzeczu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem jednostki m.in.: porządek wewnętrzny, zarządzenia dyrektora Aresztu, protokoły kontroli innych instytucji (m.in. Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Szczecinie), informację o zdarzeniach nadzwyczajnych oraz samouszkodzeniach, notatki służbowe związane z funkcjonowaniem jednostki (m.in. w zakresie działalności kulturalno-oświatowej organizowanej dla osadzonych).

2. Legalność pobytu

Wizytowana jednostka z oddziałem zakładu karnego typu zamkniętego dla odbywających karę po raz pierwszy, przeznaczona jest dla mężczyzn i podlega Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Szczecinie. Pojemność Aresztu została ustalona na 408 miejsc. Znajduje się na terenie województwa lubuskiego i obsługuje sądy i prokuratury w Międzyrzeczu, Sulęcinie, Słubicach i Świebodzinie.

W dniu wizytacji w Areszcie przebywało 392 osadzonych:

- skazanych – 351;

- skazanych wobec których zastosowano tymczasowy areszt – 1;
- ukaranych – 3;
- tymczasowo aresztowanych – 37.

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji, nie ujawnił nieprawidłowości związanych z rozmieszczeniem tych osób oraz podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

3. Traktowanie

Wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej i pracowników cywilnych, w okresie od 2013 r. do dnia wizytacji nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne lub/i karne związane z traktowaniem osadzonych.

Z obserwacji pracowników KMP wynika, że atmosfera panująca w Areszcie jest dobra. Osadzeni, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne, bardzo pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz samego dyrektora.

Mankamentem w opisywanym obszarze, w relacji osadzonych, jest nieużywanie przez niektórych funkcjonariuszy oddziałowych formy grzecznościowej *Pan*. W pawilonie A osadzeni wskazywali na zwracanie się do nich po nazwisku, a jedna osoba starsza wiekiem, osadzona w pawilonie B, żaliła się, że jeden z funkcjonariuszy, zwracał się do niej per *dziadek*.

Pracownicy Mechanizmu zalecają zwrócenie uwagi wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej pracującym z osadzonymi w wizytowanej jednostce, aby postępowali i wyrażali się zgodnie z powszechnie przyjętymi normami w relacjach z osadzonymi. Szczególną uwagę należy przy tym zwrócić na te osoby, które z racji wieku lub nieakceptowanej powszechnie w społeczeństwie inności, narażone są szczególnie na niewłaściwe traktowanie.

Od jednego z osadzonych wizytujący odebrali informację, że nie otrzymał pisemnej decyzji dyrektora Aresztu o umieszczeniu go w monitorowanej celi pojedynczej. Z wyjaśnień dyrektora jednostki wynika, że tego typu decyzje są prezentowane osadzonym, ale nie dostają oni ich do ręki i nie kwitują faktu zapoznania się z nimi własnoręcznym podpisem. W ocenie pracowników KMP w tej sytuacji mogą powstać wątpliwości dotyczące faktycznego zapoznania osadzonego z decyzją

i zawartym w niej pouczeniem o możliwości złożenia zażalenia do sądu. Minimalne wymogi formalne, jakim powinien odpowiadać tryb wydawania decyzji, zostały określone w art. 7 § 3 k.k.w. i należy do nich m.in. jej ogłoszenie lub doręczenie. Nie określono przesłanek uzasadniających wybór trybu jej przedstawienia, tj. co uzasadnia jedynie jej ogłoszenie. W ocenie pracowników KMP tak ważna dla osadzonych, wyjątkowo wydawana i ingerująca w sferę prawa do prywatności decyzja dyrektora Aresztu, jak decyzja o monitoringu powinna być, co do zasady, doręczana na piśmie. W ten sposób w przypadku decyzji dotyczącej umieszczenia w celi monitorowanej, będą również spełnione standardy prawidłowego pouczenia, a osadzeni mając możliwość dogodniejszej formy zapoznania się z treścią decyzji, w tym podstawy prawnej jej wydania i przesłanek wskazanych w uzasadnieniu, będą mogli ustosunkować się w ewentualnym zażaleniu do jej treści.

Kadra kierownicza jednostki systematycznie wizytuje cele mieszkalne i niezwłocznie załatwia zgłaszane przez osadzonych sprawy. Ponadto wszystkie cele mieszkalne wizytowane są na bieżąco przez wychowawców oddziałów. Osadzeni w Areszcie mają stały dostęp do dyrektora jednostki oraz kierowników poszczególnych działów służb.

Zgodnie z informacją personelu Aresztu, w okresie od dnia 1 stycznia 2013 r. do dnia wizytacji było 17 zdarzeń nadzwyczajnych. Analiza notatek służbowych z czynności sprawdzających ich dotyczących (w tym m.in. 4 prób samobójczych oraz 3 bójek i 3 pobić między osadzonymi) nie nasunęła wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu w zakresie traktowania uczestniczących w nich osadzonych.

Mając na uwadze definicję zdarzenia nadzwyczajnego zawartą w § 2 pkt 37 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w *sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej* (Dz. U. 2003 r. Nr 194, poz. 1902) oraz treść zarządzenia Nr 52/2013 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 26 listopada 2013 r. w *sprawie zdarzeń mogących wystąpić w Służbie Więziennej, sposobu ich dokumentowania oraz służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej*, pracownicy KMP oczekują na wyjaśnienie, z jakich względów samouszkodzenia (6 w 2013 r.) i protesty głodowe (31 w 2013 r.) zaprezentowane im w formie zestawienia zachowań o charakterze autoagresywnym, nie zostały zakwalifikowane jako zdarzenia nadzwyczajne i umieszczone w ich rejestrze.

Z przedstawionego wizytującym wykazu stosowanych środków przymusu bezpośredniego, wynika, że w 2013 r. stosowano je 4 razy (wobec 2 osób), a w 2014 r. - 8rotnie (wobec 7 osób). Analiza zapisów obrazu i głosu z monitoringu (kamera ręczna, cela zabezpieczająca wraz z przedsiódkiem) z wybranych nagrań, nie wykazały nieprawidłowości dotyczących zastosowania tego środka. W oparciu o zawarte w notatkach z użycia środka przymusu bezpośredniego szczegółowe informacje, stanowią również podstawę do uznania przez pracowników KMP, iż zastosowanie tej formy przymusu było zasadne.

Zgodnie z informacją dyrektora Aresztu przyjęto zasadę, że prośby zgłaszane przez osadzonych, które nie wymagają np. opinii lekarza są załatwiane tego samego dnia, o czym zainteresowani są powiadamiani ustnie. Jeżeli dana kwestia wymaga dłuższego rozważenia, nawet jeżeli jest załatwiona kolejnego dnia od zgłoszenia – odpowiedzi udziela się pisemnie.

Ustne skargi, prośby i wnioski są dokumentowane w specjalnym zeszycie zawierającym również informację o sposobie ich załatwienia.

Zgodnie z informacjami udostępnionymi wizytującym przez władze Aresztu wynika, że w 2013 r. i w I kwartale 2014 r. przyjęto do rozpatrzenia 348 skarg dotyczących m.in. traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników, opieki zdrowotnej i warunków bytowych. Spośród rozpatrzonych do tej pory tylko jedno wystąpienie osadzonego, w części dotyczącej opóźnienia w załatwieniu skargi, zostało uznane za zasadne. Analiza losowo wybranych skarg złożonych przez osadzonych wskazuje, że są one załatwiane szybko, każdorazowo przeprowadza się postępowanie wyjaśniające, odpowiedzi udzielane są na piśmie z obszernym uzasadnieniem i wskazaniem podstawy prawnej podjętych decyzji.

Z informacji przekazanych przez dyrektora Aresztu wynika, że w latach 2013-2014 (do dnia wizytacji) prowadzonych było łącznie 38 spraw z powództwa osadzonych, z czego 11 zostało zakończonych. Każdorazowo orzeczenia sądu były korzystne dla jednostki i żadne z wytoczonych powództw nie zostało przez sąd uwzględnione.

Kontrola osobista osadzonych odbywa się w niemonitorowanych dyżurkach oddziałowych.

4. Dyscyplinowanie

Uzyskanie informacji statystycznych dotyczących kar dyscyplinarnych, nagród regulaminowych oraz ulg przez pracowników KMP okazało się niemożliwe (brak

uprawnień pracowników Aresztu do korzystania z Systemu Zbierania Danych Statystycznych REPOS w celu tworzenia raportów na ten temat).

Z informacji przekazanych przez władze Aresztu pracownikom Mechanizmu wynika, że w latach 2013-2014 r. stosowano 11 razy karę dyscyplinarną umieszczenia w celi izolacyjnej.

Spośród osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP tylko nieliczni byli karani dyscyplinarnie w Areszcie. Ci, którzy mieli do czynienia z tą formą odpowiedzialności nie skarżyli się na znaczną dolegliwość czy niezasadność kar. Rozmówcy podkreślali, że łatwiej dostać nagrodę niż karę i że generalnie ukaranie w wizytowanej jednostce jest reakcją na poważniejsze naruszenia. Sytuację w opisanym obszarze należy zatem ocenić jako prawidłową.

5. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie Dyrektora Aresztu Śledczego z dnia 28 czerwca 2013 r. Nr 41/2013 w sprawie *porządku wewnętrznego obowiązującego w Areszcie Śledczym w Międzyrzeczu*. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w wymienionym materiale sformułowane są jasno, a jego układ jest przejrzysty. Osadzeni mają dostęp do tych dokumentów (podczas oglądu pomieszczeń jednostki wizytujący stwierdzili, że teksty wymienionego aktu normatywnego znajdują się w celach).

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka (między innymi Rzecznika Praw Obywatelskich).

Osadzeni mają dostęp do aktualnych aktów prawnych, orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu dzięki działającej w jednostce bibliotece wraz z punktem bibliotecznym oraz elektronicznym bazom danych i materiałom internetowym udostępnianym na życzenie przez wychowawców. Zgodnie z informacją dyrektora Aresztu wkrótce dostęp do informacji w formie elektronicznej będzie bezpośredni, gdyż w czasie wizytacji finalizowane były prace związane z uruchomieniem pokoju dla osadzonych z dostępem do Internetu (tzw. kafejki internetowej).

Dla pozbawionych wolności cudzoziemców dostępne są przetłumaczone na kilka języków obcych informatory o ich prawach i obowiązkach oraz zasadach obowiązujących w jednostce penitencjarnej. Osoby te mają również możliwość skorzystania ze znajdujących się w bibliotece książek zawierających tzw. rozmówki w kilku językach. Wychowawcy mają dostęp do translatorów w swoich pokojach, a część funkcjonariuszy mających bezpośredni, codzienny kontakt z osadzonymi cudzoziemcami przeszła szkolenia językowe i obecnie jest w stanie porozumieć się z nimi np. w jęz. angielskim. Zgodnie z informacją dyrektora, w razie potrzeby osadzonym zapewniany jest tłumacz.

Przedstawiciele Mechanizmu nie odebrali uwag od osadzonych Polaków, dotyczących wprowadzenia ich w zasady funkcjonowania jednostki penitencjarnej czy udzielania innych informacji. Z rozmów z nimi wynika, że są oni zorientowani w zakresie zasad panujących w jednostce, a w przypadku wątpliwości czy też innych kwestii dotyczących ich sytuacji, pomocą służą m.in. wychowawcy.

Zastrzeżenia w powyższym zakresie mieli jednak cudzoziemcy, którzy w rozmowach z przedstawicielami KMP skarżyli się na niezrozumienie informacji przekazywanych im zarówno podczas rozmowy wstępnej, jak i podczas codziennych zajęć w Areszcie. Problem w tym zakresie dotyczył szczególnie obywateli Wietnamu. Wskazywano również, że rozmowy z lekarzem są prowadzone wyłącznie w języku polskim, co wyłącza możliwość opisania swoich dolegliwości, utrudnia diagnozowanie i dalsze leczenie.

Co więcej, analiza dokumentacji potwierdziła relację dyrektora, że nie tłumaczy się oświadczeń podpisywanych przez cudzoziemców, a zatem nie mają oni świadomości, co tak naprawdę podpisali.

Zdaniem przedstawicieli KMP opisana powyżej sytuacja jest absolutnie niedopuszczalna.

Europejskie Reguły Więzienne [Rekomendacja Rec(2006)2 Komitetu Ministrów Rady Europy, zwane dalej: ERW] wskazują, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym (pkt 30.1). Więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji (pkt 30.2).*

Wśród Zbioru zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie aresztowania bądź uwięzienia ogłoszonych w treści Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. znajduje się zasada nr 14, zgodnie z którą osoba, która w niewystarczający sposób rozumie lub mówi językiem używanym przez organy odpowiedzialne za jej zatrzymanie, aresztowanie lub uwięzienie, uprawniona jest otrzymać niezwłocznie, w języku dla niej zrozumiałym, m.in. o jej prawach, jak też wyjaśnienie tych praw oraz informację o sposobach korzystania z nich, oraz, jeśli zajdzie taka potrzeba, uzyskać bezpłatną pomoc tłumacza w związku z czynnościami prawnymi następującymi po jej zatrzymaniu.

Warto podnieść, iż także Europejski Trybunał Praw Człowieka zajmując się cudzoziemcami odbywającymi karę pozbawienia wolności, w sprawie Diallo przeciwko Szwecji (skarga nr 13205/07, wyrok z dnia 5 stycznia 2007 roku) zaznaczył, że *cudzoziemcom należy zapewnić pomoc tłumacza od chwili pierwszego przesłuchania, chyba że istnieją poważne przyczyny, aby to prawo ograniczyć.*

Pracownicy Mechanizmu zalecają, aby rozmowa wstępna odbywała się przy obecności tłumacza, a wszelkie informacje dotyczące praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności były przekazywane skazanym w języku dla nich zrozumiałym np. za pośrednictwem tłumacza, a następnie odnotowywane w dokumentacji skazanego, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach. Ponadto pracownicy Mechanizmu zalecają, by przekazać skazanym tłumaczenia wymienionych informacji na zrozumiały dla nich język, tak aby mieli oni do nich stały dostęp, co powinno zostać pokwitowane podpisem osadzonego. Należy też zadbać, by podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały.

Podobne zalecenie należy sformułować w stosunku do skarg pisanych przez cudzoziemca lub decyzji w sprawie osadzonego cudzoziemca, np. wniosku dyscyplinarnego, czy decyzji w sprawie rozpatrzenia skargi. Zdaniem przedstawicieli KMP, skargi osadzonych nieposługujących się językiem polskim powinny być przyjmowane przez administrację jednostki w języku, którym się posługuje, a następnie tłumaczone na język polski. Natomiast decyzje wydane w języku polskim powinny być tłumaczone na język obcy, gdyż tylko w takim wypadku istnieje gwarancja, iż skazany dowie się o możliwości odwołania się od tej decyzji.

Kolejnym problemem w obszarze prawa do informacji jest ekspozycja *Karty praw pacjenta – osoby pozbawionej wolności* poza zasięgiem wzroku zainteresowanych, zwłaszcza słabiej widzących (jej wydruk z zastosowaniem niewielkiej czcionki powieszono dość wysoko). Pracownicy KMP zalecają, by informacja o przysługujących osadzonym pacjentom prawach była udostępniona np. w formie zafoliowanego wydruku z zastosowaniem dogodnej do czytania czcionki, który każdy może wziąć do ręki, by spokojnie się z nim zapoznać.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Osadzeni w wizytowanej jednostce mają prawo kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym z rodzinami, w formie rozmów telefonicznych (z wyjątkiem tymczasowo aresztowanych), widzeń i korespondencji. Osadzonym udziela się także przepustek i zezwoleń na opuszczenie jednostki (analiza porównawcza 2011, 2012 i 2013 pozwala zauważyć rosnącą tendencję w tym zakresie).

Skazani i ukarani mają prawo prowadzić rozmowy telefoniczne na własny koszt, codziennie w godzinach 8.30-18.40, z samoinkasujących aparatów telefonicznych znajdujących się w oddziałach mieszkalnych, w których są zakwaterowani. Czas korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego nie może przekroczyć łącznie 7 minut.

Rozmowy telefoniczne są kontrolowane przez administrację Aresztu za wyjątkiem rozmów prowadzonych z podmiotami określonymi w art. 8 § 3 k.k.w. (swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz notariuszem, których nadto nie dotyczy też limit czasowy rozmów). Kontrola rozmowy telefonicznej polega na zapoznawaniu się z jej treścią oraz możliwości przerwania jej lub utrwalenia. Prowadzenie rozmowy telefonicznej z wymienionymi wyżej osobami bez kontroli następuje po zweryfikowaniu przez administrację Aresztu przekazanych przez osadzonego danych ich dotyczących.

Porządek wewnętrzny Aresztu nie uwzględnia możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane, również po przybyciu do jednostki, celem poinformowania osoby najbliższej o miejscu swojego pobytu. Zakaz ten obejmuje również kontakty z obrońcą lub pełnomocnikiem, o których mowa w art. 215 § 1 k.k.w.

Przedstawiciele KMP wielokrotnie informowali o potrzebie uchylenia całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz umożliwieniu wykonywania takich rozmów z poszanowaniem tajemnicy i bez ograniczeń częstotliwości kontaktów. Zgodnie z art. 215 § 1 k.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w., przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych mu technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r., są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217 c k.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 k.k.w. Podkreślenia wymaga fakt, iż Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane. Ponadto całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Rekomendacji Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych. W powyższej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich skierował wniosek z dnia 15 listopada 2013 r. do Trybunału Konstytucyjnego (nr RPO-742891-VII-720/13/MMa) o stwierdzenie, że art. 217c k.k.w. w zakresie, w jakim wyłącza możliwość telefonicznego porozumiewania się tymczasowo aresztowanego z obrońcą, jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Przedstawiciele Mechanizmu przy okazji zwracają również uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu po osadzeniu w areszcie śledczym – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono*

być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depezą (S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010 r.).

Kierując się wyżej wskazanymi argumentami, pracownicy KMP zalecają respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym.

Godziny oraz sposób przyjmowania i wydawania korespondencji oraz paczek określa również porządek wewnątrz jednostki. Jego analiza nie nasunęła żadnych uwag pod kątem zgodności z k.k.w. czy też standardami, którymi kieruje się KMP.

Widzenia osadzonych realizowane są w piątki i niedziele od godz. 8.00 do godz.15.00. Jeżeli przypadają one w dniach świąt realizuje się je w drugi dzień Świąt Wielkanocnych i 26 grudnia - drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia. Należy zauważyć, że porządek wewnętrzny Aresztu nie reguluje zasad widzeń w dni ustawowo wolne od pracy, do których nie należą wyłącznie Święta Bożego Narodzenia i Święta Wielkanocne. Warto również podnieść konieczność uwzględnienia dni świątecznych również innych wyznań niż rzymsko-katolickie. W dniu 26 marca 2013 r. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich skierował do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wystąpienie w sprawie umożliwienia widzeń zarówno w dni świąteczne, jak i inne dni, ustawowo wolne od pracy (dot. RPO-701427-VII-720.5/12/DK). W ocenie Rzecznika bliskość w rodzinach utrzymywana jest między innymi dzięki podtrzymywaniu zwyczaju spotkań w określone dni w roku. Nadto osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, niejednokrotnie rzadką szansę na dotarcie do niemieszkających w pobliżu członków rodzin. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym zostało uznane za jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 k.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższym jest jednym z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych [§ 7 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469)]. W tej mierze warto również przywołać Europejskie Reguły Więzienne: *władze więzienne winny pomagać więźniom w utrzymaniu odpowiedniego*

kontaktu ze światem zewnętrznym oraz zapewnić im w tym celu odpowiednie wsparcie materialne (Reguła 24.1). W dniu 25 kwietnia 2013 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej zgodził się z Rzecznikiem w tej sprawie (dot. BDG-70-38/13/431), a następnie wystosował do dyrektorów wszystkich jednostek penitencjarnych polecenie wyznaczenia w porządkach wewnętrznych dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz pozostałe dni ustawowo wolne od pracy. Wobec powyższego pracownicy KMP zalecają umożliwienie realizacji widzeń osadzonych również w inne dni świąteczne i oraz dni ustawowo wolne od pracy, a także zmianę treści porządku wewnętrznego w tym zakresie.

Osoby przybywające na widzenie z tymczasowo aresztowanym muszą jedynie posiadać zarządzenie o zgodzie na widzenie wydane przez organ dysponujący. W przypadku gdy tymczasowo aresztowany pozostaje do dyspozycji kilku organów dysponujących, wymagane jest zarządzenie o zgodzie na widzenie od każdego z nich, chyba, że organy te zarządzają inaczej.

Spotkania więźniów z osobami odwiedzającymi odbywają się zarówno w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt oraz w sposób uniemożliwiający taki kontakt (przez szybę). Realizowane są w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej. Zasady te nie dotyczą widzeń bezdзорowych, a sala, w której się odbywają nie jest monitorowana.

W sali widzeń bądź innym wydzielonym pomieszczeniu, w godzinach pracy administracji, realizowane są również kontakty osadzonych z przedstawicielami podmiotów określonych w art. 38 § 1 k.k.w. (np. stowarzyszeniami). Podobnie do widzeń z innymi osobami, tymczasowo aresztowani muszą posiadać zgodę organu dysponującego.

Przedstawiciele KMP nie odebrali krytycznych uwag od osadzonych w związku z ich kontaktem z osobami spoza jednostki.

7. Prawo do ochrony zdrowia

W Dziale Służby Zdrowia zatrudnionych jest 4 lekarzy (chirurg, psychiatra, laryngolog i lekarz rodzinny) pełniących funkcję lekarzy POZ, niezależnie od swojej specjalności, oraz dwóch lekarzy stomatologów.

Wszyscy lekarze są osobami cywilnymi, pracującymi w niepełnym wymiarze godzin (0,5 etatu, a jeden stomatolog 0,25 etatu).

Ponadto w Areszcie konsultuje pulmonolog, pracujący na podstawie umowy zlecenia.

Lekarze przyjmują codziennie wszystkie zgłaszające się osoby z całej jednostki. Poza tym przyjmują oni nowoprzybyłych, wydają zaświadczenia lekarskie, przygotowują pod względem medycznym osadzonych szykowanych do transportu oraz uczestniczą w posiedzeniach sądu.

Stomatologowie, poza badaniem wstępnym, prowadzą leczenie zachowawcze, w razie konieczności – ekstrakcje. W jednostce wykonywane jest leczenie protetyczne w ramach NFZ, według obowiązujących w służbie więziennej zasad. Możliwe jest także odpłatne protezowanie niewielkich ubytków.

W Dziale Służby Zdrowia funkcjonuje również 4 osobowy zespół pielęgniarski (3 kobiety i 1 mężczyzna), którego członkowie są pracującymi w pełnym wymiarze godzin funkcjonariuszami Służby Więziennej.

Ich rolą jest przeprowadzanie wywiadów podczas wstępnych badań oraz oględziny ciała w kierunku widocznych obrażeń i zmian chorobowych skóry, asysta przy wizytach lekarskich, zakupy i wydawanie leków, pobieranie materiału do badań laboratoryjnych, kontrola ciśnienia i poziomu cukru u osób wymagających monitorowania zmian w tym obszarze, uzgadnianie i asystowanie podczas konsultacji u specjalistów poza Aresztem oraz prowadzenie pogadarek na temat ochrony zdrowia emitowanych przez wewnętrzny radiowęzeł.

Wszyscy pracownicy służby zdrowia mają odpowiednie kwalifikacje na zajmowanych stanowiskach. Pielęgniarki i pielęgniarz, poza dodatkowymi szkoleniami organizowanymi dla innych funkcjonariuszy (patrz pkt 12), uczestniczą w kursach i szkoleniach organizowanych przez Okręgową Izbę Pielęgniarską.

Ambulatorium jest czynne w dni powszednie w godzinach 7.00-19.00. Po godzinach pracy, w przypadkach nagłych wzywane jest pogotowie ratunkowe. Pielęgniarki i pielęgniarz pracują w systemie 8 godzinnym: 7.00-15.00 (trzy osoby), 11.00-19.00 (jedna osoba).

Wszelkie konsultacje w ramach specjalności, których nie mają zatrudnieni w Areszcie lekarze, odbywają się w cywilnych placówkach służby zdrowia.

Badania laboratoryjne (materiał pobierany na miejscu) wykonywane są w szpitalu miejskim. Tamże przeprowadzane są badania endoskopowe oraz ultrasonograficzne.

Chorzy wymagający hospitalizacji, kierowani są do szpitali służby więziennej, zaś w przypadkach nagłych, do szpitala miejskiego.

Współpraca z cywilnym placówkami służby zdrowia układa się dobrze, a czas oczekiwania na wszelkie badania – w ocenie pracowników Działu Służby Zdrowia - jest krótki.

Leki wydawane są przez pielęgniarki dwa razy dziennie w punktach wydawania leków, znajdujących się w każdym z oddziałów. Osadzeni przyjmują je w obecności pielęgniarki, a w przypadku odmowy fakt ten zostaje przekazany lekarzowi. Nie podaje się leków bez zgody pacjenta, nie jest również stosowana metoda podawania leków rozpuszczonych czy rozkruszonych.

Wszyscy nowoprzyjęci osadzeni kierowani są do celi przejściowej. W ciągu kilku dni przeprowadzone jest badanie lekarskie łącznie z badaniem stomatologicznym, oraz badanie radiologiczne klatki piersiowej. Większość wstępnych badań RTG wykonywanych jest w szpitalu miejskim.

W trakcie wstępnej rozmowy proponowane jest również badanie w kierunku nosicielstwa HIV i HCV, zwłaszcza u osób z grupy wysokiego ryzyka. Zazwyczaj osadzeni nie wyrażają na te badania zgody, poświadczając swoją odmowę własnoręcznym podpisem.

W przypadku ujawnienia wymienionych wyżej schorzeń, pacjenci objęci są opieką poradni specjalistycznych np. obecnie w Areszcie przebywa jeden nosiciel HCV, znajdujący się w opiece Poradni Schorzeń Wątroby w Gorzowie Wielkopolskim.

W Areszcie zdarzają się przypadki świerzbu i wszawicy. Osoby zarażone umieszczane są w jednoosobowej celi izby chorych. Po zakończeniu leczenia, pomieszczenie jest dezynfekowane, a odzież, pościel i materace ulegają utylizacji.

W jednostce istnieje również możliwość kontaktu z psychiatrą, pełniącym także funkcję lekarza ogólnego.

Pacjenci do psychiatrii kierowani są przez psychologa lub innych lekarzy, zgłaszają się również sami. W trakcie leczenia wyznaczane są wizyty kontrolne.

Częstymi są zaburzenia osobowości, uzależnienia od alkoholu oraz narkotyków (program metadonowy nie jest prowadzony), obniżenie nastrojów, skłonność do stanów depresyjnych, zespoły abstynencyjne (ostre stany z majaczeniem odsyłane są do szpitala więziennego w Poznaniu). W przypadku psychoz pacjenci są hospitalizowani.

Z rozmów przeprowadzonych przez przedstawicieli KMP wynika, że opieka zdrowotna w przypadkach chorób somatycznych nie jest dobrze oceniana. Osadzeni żalili się, że głównie otrzymują leki przeciwbólowe, a na konsultacje specjalistyczne poza Aresztem, wbrew informacji służby zdrowia, trzeba długo czekać (np. 3 miesiące na wizytę u okulisty). Pracownicy KMP zdają sobie sprawę z występującego powszechnie problemu bardzo długich kolejek do specjalistów w ramach NFZ, z którym borykają się również pacjenci nie będący osobami pozbawionymi wolności. Wyjaśnienia zatem wymaga, czy istnieje możliwość skorzystania przez osadzonych z pomocy prywatnego specjalisty, na własny koszt, zgodnie z treścią art. 115 § 6 k.k.w.

Odrębną sprawą wymagającą przedstawienia w niniejszym raporcie jest sposób przyjmowania pacjentów. Wszyscy rozmówcy wskazywali bowiem na obecność funkcjonariusza Służby Więziennej podczas wizyty w gabinecie lekarskim w ambulatorium Aresztu. Problem ten został potwierdzony przez ekspertkę KMP, która obserwowała sposób przyjęć pacjentów. W takiej sytuacji, relacje między lekarzem a pacjentem ulegają zakłóceniu, powodują nieufność, nie sprzyjają dalszej, dobrej współpracy. W opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji praktyka ta stosowana jako reguła, a nie wyjątek, jest niedopuszczalna. Zgodnie z regułą 42.3 a ERW, *badając więźnia lekarz lub wykwalifikowana pielęgniarka mu podlegająca zwraca szczególną uwagę na przestrzeganie normalnych zasad tajemnicy lekarskiej*. Zgodnie z § 51 Trzeciego Sprawozdania Ogólnego CPT [CPT/Inf (1993)12] wszystkie badania lekarskie osób przebywających w więzieniu muszą być przeprowadzone tak, aby funkcjonariusze nie słyszeli rozmowy lekarza z pacjentem oraz ich nie widzieli, chyba, że w szczególnych przypadkach lekarz sobie tego zażyczy. Co więcej, Trybunał Konstytucyjny w wyroku dnia 26 lutego 2014 r. (sygn. Akt K 22/10) zgodził się z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, że art. 115 § 7 zdanie pierwsze ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny wykonawczy* (Dz. U. Nr 90, poz. 557, ze zm.) *przez to, że nakazuje obecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego podczas udzielania świadczenia zdrowotnego: a) również osobom pozbawionym wolności, co do których nie jest to konieczne, b) nie określa przesłanek uzasadniających odstąpienie od tego nakazu jest niezgodny z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*. Przedstawiciele KMP zalecają, aby funkcjonariusz Służby Więziennej proszony był o obecność w trakcie udzielania pomocy lekarskiej jedynie

w wyjątkowych przypadkach uzasadnionych koniecznością prewencyjnej ochrony pracownika medycznego.

W trakcie wizytacji ekspertka KMP zwróciła również uwagę, że wprowadzie sposób zwracania się personelu medycznego do osadzonych jest życzliwy, ale przez cały czas wizyty pacjent stoi (choć jest wolne krzesło, a osoba, z którą rozmawia, siedzi). Taka pozycja może wywoływać poczucie niższości, a nawet upokorzenia. W czasie dłuższych przyjęć, jakimi są konsultacje lekarskie, lekarz powinien zaproponować pacjentowi zajęcie miejsca siedzącego.

Analiza dokumentacji lekarskiej pozwala na stwierdzenie, że prowadzona jest prawidłowo, choć czasem trudna do odczytania. Wszystkie wpisy sygnowane są podpisem i pieczętą lekarską. Do kart poszczególnych pacjentów dołączone są wyniki ich badań i karty leczenia szpitalnego. Z dokumentacji wynika, że wstępne badania lekarskie i stomatologiczne odbyły się w pierwszych dniach pobytu.

Przedstawiciele KMP dokonali również oglądu pomieszczeń wykorzystywanych przez służbę zdrowia. Stwierdzono, że w *bloku lekarsko-pielęgniarskim*, mieszczącym się w pawilonie mieszkalnym B, znajduje się gabinet lekarski pełniący także rolę gabinetu zabiegowego, gabinet kierownika i pokój socjalny. W niewielkim korytarzu między tymi pomieszczeniami wydzielona jest, zamykana kratą, mała, czysta poczekalnia.

W wyposażeniu gabinetu znajduje się m.in. aparat EKG, aparat do ciśnienia, glukometr, zestaw reanimacyjny łącznie z defibrylatorem, torba z lekami stosowanymi w razie zagrożenia życia (pełen zestaw reanimacyjny jest także w dyżurce oficerskiej). W szafie aptecznej zastano szeroki asortyment leków, wśród których nie ujawniono leków przeterminowanych.

W tym gabinecie przyjmowani są wszyscy nowoosadzeni oraz pacjenci z pawilonu A.

Pacjenci z pawilonu B przyjmowani są w małych gabinetach, znajdujących się na każdym z oddziałów, nazywanych *punktami wydawania leków*.

W gabinecie stomatologicznym mieszczącym się w III oddziale pawilonu B – znajduje się nowoczesny unit ze światłowodami i stanowisko do badań laryngologicznych.

W skład Działu Służby Zdrowia wchodzi również izba chorych, czyli trzy jednakowe, jednoosobowe cele o powierzchni 5.8 m², znajdujące po jednej w każdym

z oddziałów pawilonu B. Podłoga i ściany w tych pomieszczeniach są zmywalne. Wyposażone są w łóżka typu szpitalnego, umywalkę i nieosłonięty sedes.

W dniach wizytacji w izbie przebywało dwóch chorych. Nie zgłaszali żadnych skarg, byli zadowoleni z pobytu. Zaznaczali, że ich wyjścia na spacer i do łaźni odbywają się bez kontaktu z innymi osadzonymi.

8. Warunki bytowe

W jednostce nie ma przeludnienia i w 2014 r. (do dnia wizytacji) nie było potrzeby wydawania decyzji dotyczących umieszczenia na czas określony w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m², nie mniej jednak niż 2 m². Treść i forma decyzji z poprzedniego roku nie wzbudziła wątpliwości pracowników Mechanizmu.

Jednostka składa się z pięciu budynków: dwóch pawilonów mieszkalnych (A i B), budynku administracyjnego z blokiem kuchennym i kotłownią, budynku gospodarczego z salami widzeń i pralnią oraz budynku bramowego z wartownią.

Monitoringiem wizyjnym objęte są tereny zewnętrzne, place spacerowe, ciągi komunikacyjne i korytarze wewnątrz budynków, sala widzeń, cele zabezpieczające wraz z przedsionkami oraz wybrana cela mieszkalna jednoosobowa i cela izolacyjna. Nieobjęte są systemem telewizji przemysłowej pozostałe cele mieszkalne, pomieszczenia przeszukań i kontroli, sale widzeń bezdozorowych ani świetlice. Podgląd monitoringu jest niedostępny dla osób nieuprawnionych.

Część zabudowań Aresztu objętych jest opieką konserwatora zabytków.

Problemem są zawilgocenia ścian niektórych budynków, widoczne w piwnicznych pomieszczeniach bud. A, od strony pól spacerowych i wynikające z faktu, że nieopodal jednostki znajduje się rzeka (obecnie trwa osuszanie i remont podniszczonych murów).

Pięciokondygnacyjny pawilon A przeznaczony jest dla 150 osadzonych, rozlokowanych w III oddziałach i umieszczonych w 2-3 i 9 osobowych celach (tych ostatnich jest 8).

Wybudowany został około 1880 r. i jest jednym z obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w związku z czym występują pewne problemy dotyczące uzyskiwania zgód konserwatora na planowane modernizacje (np. na powiększenie okien w celach).

Ogólny stan pawilonu w ocenie samej Służby Więziennej jest zły, choć należy zaznaczyć, że w opinii pracowników KMP administracja Aresztu zadbała o to, aby w miarę możliwości warunki pobytu osadzonych na jego terenie były dobre. W latach 2010 – 2014 wyremontowano (malowanie, wymiana posadzek) wszystkie cele. Na bieżąco wykonywane są potrzebne naprawy. Pozostały do wykonania posadzki w celach 9-osobowych, które zostaną wymienione w najbliższym czasie. We wszystkich celach są nowe wiszące szafki więzienne, szuflady wysuwane podłózkowe i półki na przybory toaletowe. W kilku celach 9-osobowych w pawilonie A znajdują się stojaki na obuwie. Materace są sukcesywnie wymieniane i wszystkie są w miarę nowe. Wszyscy osadzeni w oddziale I mają nowe łóżka, z drabinkami umożliwiającymi wejście na górny poziom i zabezpieczeniami przed upadkiem. Obecnie w trakcie wykonywania u producenta są nowe łóżka do oddziału II. W planach jest też wymiana starych, dwupiętrowych łóżek bez zabezpieczeń i drabinek w oddziale III, co ze względu na bezpieczeństwo osadzonych, pracownicy KMP uważają za konieczne. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają kontynuowanie działań w tym obszarze i proszą o poinformowanie o ustalonym terminie zakupów.

Zgodnie z relacją kierownika działu kwatermistrzowskiego, budynek A wyeksploatowany został już w granicach 60-70%. Istnieje zatem pilna potrzeba kapitalnego remontu obiektu, związana z wymianą zdekapitalizowanych instalacji sanitarnych, doprowadzenia ciepłej wody użytkowej do cel mieszkalnych, zabudowy kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych (aktualnie niezabudowane kąpoki są w 36 celach), wymiany instalacji elektrycznych, niskoprądowych, instalacji teletechnicznych, powiększenia otworów okiennych w celach mieszkalnych oraz termomodernizacji obiektu. W dniu wizytacji jednostka pozyskała środki na remont kapitalny dachu i pomieszczeń poddasza. Od wykonania tych modernizacji zależą kolejne. Podjęte zostały prace projektowe, a realizacja inwestycji według planowanego harmonogramu powinna rozpocząć się jesienią 2014 r. Jednostka we własnym zakresie generalnie wyremontowała w roku 2013 cztery 9-osobowe cele mieszkalne w oddziale II wraz z wykonaniem trwałej zabudowy kąpoków sanitarnych, natomiast w 2014 r. wykonany zostanie remont w powyższym zakresie również czterech cel w oddziale III po zakończeniu prac związanych z remontem dachu. Istnieje pilna potrzeba zabudowy kąpoków sanitarnych również w innych celach tego pawilonu, jednak ze względów konstrukcyjnych wiązałoby to się z koniecznością łączenia cel lub ograniczeniem

pojemności pawilonu. Z relacji dyrektora Aresztu wynika, że nastąpi połączenie cel 2-3 osobowych.

Przedstawiciele KMP popierają starania dyrektora Aresztu związane z modernizacją jednostki. Zgodnie z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 j.t. z późn.zm.) *Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym.* Utrzymanie obiektu w należyтым stanie estetycznym należy rozumieć jako konieczność zapewnienia dobrego stanu elewacji, pomieszczeń i otoczenia budynku.

Pracownicy Mechanizmu pozytywnie oceniają również starania administracji Aresztu zmierzające do przeprowadzenia modernizacji zwiększających ochronę przed naruszeniem praw osadzonych. Przykładem tego typu działań jest zaplanowana zabudowa kącików sanitarnych w pawilonie A. Obecny stan tychże kącików stanowi bowiem naruszenie Reguły 19.3. Europejskich Reguł Więziennych, cyt.: *więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność* [Rec(2006)2]. Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984), w Regule 12 stanowiąc: *Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi załatwienie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach.* Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. Ponadto warto przypomnieć, iż zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r., ETPC 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT, korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie.

W pawilonie A ciepła woda jest doprowadzona do pomieszczeń gospodarczych w każdym oddziale mieszkalnym. Osadzeni mogą pobierać ją po wcześniejszym zgłoszeniu takiej potrzeby u funkcjonariusza pełniącego służbę w oddziale. Czynność ta jest realizowana codziennie w godzinach 7.50-18.30.

W pawilonie A ulokowane jest pomieszczenie radiowęzła, z którego emitowane są m.in. audycje radiowe i w którym znajduje się podręczna biblioteczka (poza

beletrystyką, są w niej dostępne kodyfikacje oraz czasopisma, m.in. *National Geographic*) oraz gry planszowe dla chętnych.

W budynku tym znajdują się 3 świetlice (na każdym oddziale jedna), służące do prowadzenia zajęć kulturalno-oświatowych oraz sala wokand, wykorzystywana również do prowadzenia programów resocjalizacyjnych z zakresu readaptacji społecznej. Wizytujący zauważyli, że świetlice są właściwie wyposażone, poza TV nowej generacji, ulokowano w nich gry zręcznościowe (dart i piłkarzyki).

Pawilon B o pojemności 258 osadzonych, rozlokowanych w 3 oddziałach, w celach 1-4 osobowych, jest obiektem trzykondygnacyjnym i nowym (oddanym do użytkowania w 2009 r.). Ogólny stan tego obiektu oraz sprzętu kwaterunkowego (m.in. wszyscy osadzeni mają nowe łóżka) w ocenie pracowników KMP jest bardzo dobry i nie wymaga remontu.

Pracownicy KMP zwrócili uwagę, że we wszystkich celach tego budynku, poza podstawowymi meblami, wymaganymi przepisami prawa, znajdują się nadto stojaki na buty, co pozwala na łatwiejsze zachowanie porządku i estetyki w tych pomieszczeniach. Należy uznać to za dobrą praktykę.

Krytycznie należy natomiast ocenić brak osłonięcia WC w celach jednoosobowych. Choć monitoring wizyjny zamontowany w jednej z nich ma funkcję maskującą, osoby korzystające z sedesu w tych celach, są widoczne przez wizjer w drzwiach wejściowych do tych pomieszczeń. Nie można zatem uznać, że osadzony umieszczony w tej celi ma zagwarantowaną prywatność i intymność podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych. Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu z dnia 25 marca 2013 r. (RPO-700317-II-702/12/MK) skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazała m.in., że w celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie było możliwe zobaczenie osadzonego wykonującego czynności intymne w kącie sanitarnym, ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer w drzwiach. W sytuacji, gdy funkcjonariusze Służby Więziennej, również płci przeciwnej, mają możliwość wglądu do kącia sanitarnego przez wizjer i obserwowania osadzonego podczas wykonywania przez niego czynności sanitarnych i higienicznych, warunek zapewnienia intymności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych nie jest spełniony. W odpowiedzi z dnia 17 kwietnia 2013 r. (BPR-070-48/13/923) Dyrektor Generalny Służby Więziennej podzielił pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich

stwierdzając, iż spełnienie warunku zapewnienia intymności w sytuacji izolacji penitencjarnej uzależnione jest nie tylko od braku fizycznej obecności innych osób podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, ale także ograniczeniem (z wyłączeniem przypadków przewidzianych w obowiązujących przepisach) możliwości jego obserwacji. Pracownicy KMP zalecają zatem osłonięcie urządzeń sanitarnych w celach jednoosobowych.

W pawilonie B jest dostęp do ciepłej wody we wszystkich celach mieszkalnych. Zamontowano nowoczesne automatyczne regulatory programowe sterujące. Ciepła woda jest dostarczana do cel codziennie w godzinach 6.40-7.00, 13.45-14.10, 18.10-18.30.

W budynku B znajdują się 3 świetlice do prowadzenia zajęć kulturalno-oświatowych (wyposażone m.in. w szerokokątne TV i stoły do ping-ponga) oraz realizacji programów resocjalizacyjnych z zakresu readaptacji społecznej.

Nadto 1 świetlica znajduje się w budynku administracji - wykorzystywana do prowadzenia mitingów AA, spotkań i realizacji programów resocjalizacyjnych dla osadzonych z obydwu pawilonów. Podobną funkcję pełni sala wokand w budynku A oraz sala widzeń dozorowanych w budynku gospodarczym z salami widzeń.

W obu pawilonach A i B przerwa w dostawie energii następuje wyłącznie w gniazdach wtyczkowych w porze dziennej w godzinach 9.00 -11.00. Jest to czas w rozkładzie dnia zarezerwowany na spacer, zajęcia własne, prace porządkowe, zajęcia kulturalno - oświatowe i sportowe, a także inne wynikające z odrębnych grafików. Dostępu do prądu nie ma również w porze nocnej w godzinach trwania ciszy nocnej tj. 22.00-6.40. Od niedzieli do czwartku zasilanie gniazdek wtyczkowych wyłączane jest później, tj. ok. godz. 23.30. Natomiast w piątek, sobotę, dni przedświąteczne i świąteczne ok. godz. 1.00. Osadzeni mają wtedy możliwość korzystania z odbiorników telewizyjnych, radiowych i gier telewizyjnych.

Zaznaczyć należy, że w porze dziennej dla osadzonych dostępna jest kawa lub herbata (zależnie od jadłospisu danego dnia), wystawiona dla chętnych w korytarzach oddziałów, w metalowych termosach. Dzięki temu, niezależnie od wyłączeń prądu, osadzeni mają dostęp do ciepłego napoju. Należy uznać to za dobrą praktykę.

W każdym oddziale pawilonu B i w piwnicy budynku A dostępne są łaźnie dla osadzonych. Stanowiska prysznicowe nie są osłonięte przegrodami. Mając na uwadze potrzebę zapewnienia intymności kąpiącym się, w ślad za stanowiskiem Dyrektora

Generalnego Służby Więziennej zalecającym zastosowanie przegród pomiędzy stanowiskami w więziennych łaźniach, pracownicy KMP rekomendują również władzom Aresztu wyodrębnienie stanowisk prysznicowych.

W wizytowanej jednostce umożliwiono wszystkim osadzonym kąpiel raz w tygodniu. Dobrą praktyką jest umożliwienie wszystkim pracującym, niezależnie od charakteru wykonywanej pracy możliwości codziennej kąpieli. Jednakże jednorazowa kąpiel w przypadku pozostałych osób (z wyjątkiem chorych, którym częstsze kąpiele zalecił lekarz) stanowi minimum określone w normach krajowych. Było to również przedmiotem skarg osadzonych, z którymi rozmawiali pracownicy Mechanizmu. Choć ograniczenie w tym zakresie zostało wyjaśnione przez dyrektora jednostki względami ekonomicznymi i technicznymi (po zainstalowaniu nowoczesnych baterii we wszystkich celach pawilonu B zużycie wody w jednostce zmalało w stosunku do okresu przed ich zakupem), warto przytoczyć jedno z ostatnich orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie *Ananyev i inni przeciwko Rosji*, w którym Trybunał zauważył, że *Prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Zgodnie z Regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych *udostępnia się odpowiednie pomieszczenia, tak aby każdy więzień mógł wykąpać się lub wziąć prysznic w temperaturze stosownej do klimatu, jeśli możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Przedstawiciele KMP stoją na stanowisku, że Polska jako członek ONZ winna uwzględniać treść Reguł Więziennych i podejmować wysiłki zmierzające do ich realizacji w jednostkach penitencjarnych zwłaszcza, że prawo wewnętrzne nie stoi w tym zakresie na przeszkodzie. Możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny i stoi w opozycji do założeń procesu przywracania skazanych społeczeństwu (niejednokrotnie wymagających wyrobienia nawyku mycia się). Należy wskazać, iż w piśmie z dnia 10 września 2013 r. (syg. D-072-232/13) skierowanym do dyrektora Zespołu Krajowy Mechanizm Prewencji także dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny dostrzegł konieczność zwiększenia liczby kąpieli dla osadzonych. Walor ekonomiczny ograniczeń w tym zakresie, podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych jest znikomy o ile nie iluzoryczny ze względu na zużywanie prądu do podgrzewania wody

w celu zorganizowania prowizorycznych kąpielni w celach mieszkalnych. Dlatego w ocenie przedstawicieli Mechanizmu władze Aresztu powinny zwiększyć częstotliwość kąpielni osadzonych. Ponieważ kilka dni po wizytacji przedstawicieli KMP do wszystkich jednostek penitencjarnych wysłane zostało polecenie Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (pismo z dnia 12 maja 2014 r. l.dz. BKW/2210/2/14/1011), aby zwiększyć liczbę ciepłych kąpielni, pracownicy Mechanizmu oczekują informacji o sposobie jego realizacji.

Osadzeni w rozmowach indywidualnych pozytywnie ocenili warunki panujące w celach, poza pojedynczymi przypadkami skarg w pawilonie B, na zasłonięcie okien przesłoną uniemożliwiającą normalne korzystanie z nich (w pawilonie A nie ma przesłon w oknach cel). Zgodnie z informacją dyrektora Aresztu ich istnienie uzasadnia potrzeba uniemożliwienia kontaktów tymczasowo aresztowanych. W ocenie pracowników KMP warto jednak rozważyć demontaż przesłon w oknach cel osób już skazanych np. w oddziale I i II. Dyrektor Aresztu zapowiedział rozpatrzenie tej możliwości tj. likwidacji przesłon z okien, z których nie można się kontaktować ze środowiskiem zewnętrznym (za murem ochronnym).

Podczas rozmowy podsumowującej wskazano również na problem takiego ustawienia łóżek w jednej z cel 9 osobowych w pawilonie A, że niektórzy mężczyźni zmuszeni byli spać w styczności ze sobą, co mogło powodować u nich dyskomfort i agresję. Dyrektor zapowiedział zmianę rozstawienia mebli w tym pomieszczeniu.

Areszt dysponuje 2 celami izolacyjnymi i 3 zabezpieczającymi. Ich stan i wyposażenie są prawidłowe.

Osadzeni codziennie korzystają ze świeżego powietrza mając do dyspozycji 8 pól spacerowych i boisko sportowe (w miarę możliwości wykorzystywane jako dodatkowe pole spacerowe). Pola spacerowe są niewielkie, ponuro wyglądające ze względu na okalający je mur i tylko częściowo występującą zielenią. Wyposażone są w ławki. W dniu wizytacji zza siatki je okalającej rozciągał się widok na przygotowaną pod sadzonki roślin ziemię. Jest to element adresowanego do osadzonych programu *Ogrodnik* i należy mieć nadzieję, że dzięki niemu spacerujący będą korzystać z przysługującej im godziny dziennie na świeżym powietrzu, w bardziej sprzyjających do tego warunkach. Dyrektor Aresztu poinformował wizytujących jednocześnie o zamiarze wyposażania pól w urządzenia sportowe oraz wykonania kolorowych

wizualizacji (obrazy) na ścianach pól spacerowych i boiska. Starania w tym zakresie należy uznać za słuszne.

Według relacji dyrektora Aresztu, w przeciwieństwie do małych pól spacerowych, z boiska osadzeni korzystają dość chętnie. Służą im ono jednak tylko, gdy dłuższy czas nie ma opadów deszczu (praktycznie wyłącznie w ciepłe miesiące roku), albowiem znajduje się w obszarze wysoko położonych wód gruntowych, co przy nasiąknięciu wodą z powierzchni, czyni go na dłuższy czas zupełnie niedostępnym. Istnieje zatem potrzeba przeprowadzenia prac osuszających i utwardzających jego powierzchnię. Informacja w tym zakresie została już przedstawiona Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Szczecinie. Dodać w tym miejscu należy, że z relacji dyrektora Aresztu wynika, iż w przeszłości, budujący mur okalający Areszt, nie objęli nim całego terenu jednostki. W efekcie, poza murami Aresztu znalazł się spory teren zielony, który świetnie nadawał by się do zagospodarowania na potrzeby rekreacji osadzonych. W ocenie pracowników KMP należy zatem podjąć działania zmierzające do wykorzystania również tego obszaru.

Widzenia osadzonych przeprowadzane są w salach wyodrębnionych w budynku gospodarczym, oddanym do użytku w 2009 r. (mieszczą się w nim m.in. pomieszczenia pralni z nowoczesnym, ułatwiającym pracę osadzonych sprzętem). Sale widzeń, choć niewielkie, są właściwie wyposażone.

Uwagę wizytujących zwróciło wyodrębnienie dwóch kątek zabaw dla dzieci, zarówno w głównej sali widzeń, jak i w pomieszczeniu do widzeń bezdozorowych (w jednym z nich, poza zabawkami, kolorowym dywanem i meblami odpowiednimi dla małych dzieci, zamontowano zjeżdżalnię), co wyróżnia wizytowaną jednostkę. Dyrektor Aresztu zadbał też, by przestronną i schludną łazienkę dla odwiedzających wyposażyć w przewijak dla niemowląt i małych dzieci, co należy uznać za dobrą praktykę.

Należy zwrócić jednakże uwagę na brak pomieszczenia do realizacji nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w., tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, którego wyposażenie określone zostało w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w *sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz.1820). Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji nagrody w postaci tzw. widzeń intymnych uniemożliwia w praktyce jej udzielenie, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania. W ocenie

przedstawiciele KMP, dla zapewnienia równości więźniów wobec prawa władze Aresztu powinny zorganizować i odpowiednio wyposażać takie pomieszczenie.

Przy salach widzeń funkcjonuje dobrze zaopatrzona kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów przysługujących im kilka razy w miesiącu. Zgodnie z relacją dyrektora Aresztu, potwierdzoną analizą dokumentacji, nierzadkie jest wydawanie przez niego zezwoleń na dokonywanie dodatkowych zakupów w kantynie. Co więcej, papierosy i tytoń nie są liczone do wagi paczek. Zasady te, zgodnie z koncepcją dyrektora jednostki, służą zaspokojeniu podstawowych potrzeb osadzonych, jako ludzi, co pozwala na uniknięcie części problemów wywołanych frustracją wynikłą z niezaspokojonych potrzeb. Analiza cennika artykułów dostępnych w kantynie nie nasuwa zastrzeżeń co do wysokości cen.

W trakcie rozmów osadzeni bardzo chwalili wyżywienie, co wyróżnia wizytowaną jednostkę spośród innych aresztów. Z informacji kierownika działu kwatermistrzowskiego wynika, że uwzględnia się zarówno sytuację zdrowotną osadzonych, jak ich wymogi religijne i kulturowe wydając odpowiednie diety: lekkostrawną, cukrzycową, lekkostrawną uwzględniającą wymogi religijne tj. bez mięsa wieprzowego, podstawową bez mięsa wieprzowego, podstawową bezmięsną i podstawową wegańską. Wydawane w okresie 2012 r. – 2014 r. decyzje dyrektora Aresztu dopuszczające oszczędności stawek dziennych w wyżywieniu nie przekraczały 20 %, co jest zgodne z § 5 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633, dalej: rozporządzenia w sprawie norm wyżywienia).

9. Sytuacja osób niepełnosprawnych przebywających w jednostce

Istotnym zagadnieniem badanym podczas wizytacji miejsc detencji jest dostosowanie danej jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Należy zaznaczyć, iż wizytowana jednostka częściowo jest przystosowana do potrzeb takich osób.

Jednostka posiada jedną 2 – osobową celę dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, zlokalizowaną na parterze, w pawilonie penitencjarnym B. Węzeł sanitarny w celi jest wyposażony w udogodnienia ułatwiające korzystanie

z urządzeń osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich. W tym oddziale kompleks łaźni jest również przystosowany do potrzeb tych osób.

W dniu wizytacji w celi dla osób z niepełnosprawnością mieszkały dwie osoby: jedna, po operacji kręgosłupa, niesprawną ruchowo oraz poruszająca się na wózku lub o kuli, druga natomiast była sprawna fizycznie i mająca służyć pomocą pierwszej. Przedstawiciele KMP uznali, że w praktyce możliwości poruszania się na wózku w opisanej celi są praktycznie niemożliwe, z trudem bowiem można wjechać do kąjaka jak i wyjechać z celi. Problemem jest też wyjazd na pole spacerowe, gdyż przy wejściu na nie znajduje się stopień, którego pokonanie wymaga pomocy osób trzecich.

Osadzony z niepełnosprawnością nie korzystał ze wspólnej łaźni, myjąc się w celi z pomocą współwięźnia. Pracownicy Mechanizmu zwrócili zatem uwagę i na pomieszczenie łaźni, zauważając, że wprawdzie zainstalowane są w niej na stałe, nieruchome poręcze, mające służyć osobom niesprawnym, ale w pobliżu natrysku nie ma krzeselka przymocowanego do ściany z obustronnymi ruchomymi uchwytami, bądź innego urządzenia pomocnego przy kąpieli osób niepełnosprawnych, a także osób w bardzo podeszłym wieku.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest *poniżającym traktowaniem* w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W ocenie pracowników KMP należy zapewnić takie warunki w celi i na placu spacerowym, aby osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego mogła swobodnie i samodzielnie się poruszać.

Podobnie należy zapewnić osobom odwiedzającym z niepełnosprawnością ruchową możliwość dotarcia na widzenie z bliskimi. Sale widzeń usytuowane są bowiem na piętrze budynku gospodarczego, niewyposażonego w windę.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Osadzeni mogą spędzać wolny od obowiązków czas w celach i w świetlicach oglądając TV, czytając udostępniane w bibliotece książki i prasę, grając w gry stolikowe i zręcznościowe (urządzane są przez wychowawców m.in. turnieje gier). W świetlicach mają także możliwość zapoznania się z informacjami oświatowo -

zdrowotnymi oraz dotyczącymi rynku pracy (ulotki i broszury otrzymywane z sanepidu i Powiatowego Urzędu Pracy) oraz prasą popularno-naukową przekazywaną nieodpłatnie przez Bibliotekę Publiczną w Międzyrzeczu. Grafiki zajęć świetlicowych jest sporządzony w taki sposób, aby każda grupa spacerowa mogła co najmniej jeden raz w tygodniu (minimalna liczba wyjść) przez godzinę i 45 minut skorzystać z tej formy zajęć. Istnieje również możliwość częstszego brania udziału w zajęciach świetlicowych w przypadku rezygnacji jakiegokolwiek grupy z zajęć kulturalno-oświatowych.

Dodatkowo w ramach zajęć kulturalno-oświatowych działają kółka zainteresowań (np.: koło języka angielskiego), grupy dyskusyjne (np.: więzienny AEROPAG). Prowadzone są również dodatkowe zajęcia plastyczne w ramach zbliżających się świąt i innych ważnych wydarzeń rocznych (np.: zajęcia pt.: „Wielkanocne jajeczko”, w których to osadzeni nabywają nowe umiejętności poprzez tworzenie ozdób związanych ze świętami wielkanocnymi).

Odbywają się również projekcje filmów edukacyjnych przekazanych nieodpłatnie przez Instytut Pamięci Narodowej.

W świetlicach przeprowadzane są również przez wychowawców zajęcia z Indywidualnych Programów Oddziaływań.

Na boisku sportowym osadzeni z poszczególnych grup spacerowych mają głównie możliwość uczestniczenia w meczach piłki siatkowej oraz innych formach zajęć.

Każdego dnia przez sieć radiowęzła emitowane są działowe audycje informacyjne, które redagowane są przez wszystkie działy w Areszcie Śledczym w Międzyrzeczu, a następnie zatwierdzane przez dyrektora jednostki. Co miesiąc tworzony jest nowy wykaz audycji.

Skazani mają możliwość uczestniczenia także w zajęciach organizowanych poza jednostką (m.in. uczestnictwo w pokazach filmowym, wycieczki do muzeum, galerii i turystyczne oraz działalność proekologiczna).

Osadzeni w liczbie do 14 osób przebywający w warunkach zakładu karnego typu półotwartego średnio 4 razy w miesiącu korzystają w ramach programu resocjalizacyjnego z kompleksu boisk typu Orlik położonych na terenie sąsiadującej z jednostką szkoły podstawowej.

Żaden z osadzonych nie wnosił uwag dotyczących możliwości spędzania wolnego czasu.

11. Zatrudnienie oraz nauczanie.

Dla chętnych w jednostce organizowane są kursy i szkolenia. W roku 2013 zorganizowano ich 3 (kurs monterów stolarki okiennej i 2 kursy brukarza). W bieżącym roku przeprowadzonych zostanie łącznie 5 szkoleń kursowych (2 kursy technologa robót wykończeniowych, kurs kucharza, brukarza oraz monterów-składaczy okien PCV).

Areszt dysponuje 19 płatnymi etatami przeznaczonymi do zatrudnienia osadzonych przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz jednostki penitencjarnej. Osadzeni zatrudnieni są w podstawowym systemie czasu pracy. Wymiary etatów zróżnicowano w zależności od możliwości prawidłowego zorganizowania pracy na danym stanowisku. W dniu wizytacji pracowało na niepełnych etatach 29 osadzonych. Pracownicy KMP zwracają uwagę, że liczba etatów jest mniejsza niż w poprzednich latach (w 2012 r. było ich 21) i nikt nie pracuje odpłatnie poza Aresztem.

Ponadto na terenie jednostki oraz poza nią zatrudnia się osadzonych nieodpłatnie na podstawie art. 123 a § 1 i 2 k.k.w. Część osadzonych (w dniu wizytacji było to 39 osób) pracuje w wymiarze do 90 godzin miesięcznie na takich stanowiskach jak: porządkowi, wydający posiłki czy świetlicowi.

W wymiarze ponad 90 godzin miesięcznie nieodpłatnie pracuje 6 osadzonych (w bibliotece, w radiowęźle oraz pracując przy sprzątanii i pomagając magazynierowi mundurowemu).

Ta sama liczba osadzonych również powyżej 90 godzin miesięcznie pracuje nieodpłatnie jako pracownicy gospodarczy na rzecz różnych instytucji zewnętrznych (m.in. w Komendzie Powiatowej Straży Pożarnej, w Międzyrzeckim Ośrodku Kultury i w okolicznych domach pomocy społecznej oraz szpitalach).

Wszystkie osoby pracujące nieodpłatnie ponad wskazany w art. 123 a § 1 k.k.w. maksymalny czas, zgodnie z informacją funkcjonariusza zajmującego się zatrudnieniem, wyrażają na to zgodę w formie podpisywanego przez nie oświadczenia. Motywacją do nieodpłatnej pracy, jest chęć wykazania się w przyszłości przed komisją penitencjarną pożądaną zmianą postawy.

12. Personel

Areszt Śledczy w Międzyrzeczu posiada 137 etatów funkcjonariuszy (w tym 18 kobiet) oraz 7,20 etatów cywilnych.

W Dziale penitencjarnym Aresztu zatrudnionych jest 15 osób: kierownik działu, 10 wychowawców, 2 psychologów, młodszy instruktor działu penitencjarnego i kapelan. Wszyscy poza pracującym na 0.25 etatu kapelanem są funkcjonariuszami Służby Więziennej.

Posiadają oni odpowiednie do pełnionych funkcji kwalifikacje (m.in. wszyscy ukończyli wyższe studia) i pogłębiają posiadaną wiedzę w ramach dodatkowych kursów zawodowych np. szkoleniach z zarządzania stresem, przeciwdziałania przemocy, zapobiegania agresji, pracy z grupą, oddziaływania penitencjarnego, pracy postpenitencjarnej, arteterapii, umiejętności społecznych, asertywności, rozpoznawania i kształtowania atmosfery wychowawczej itp.

Personel Działu nie brał udziału w latach 2013-2014 w zajęciach na temat praw osób pozbawionych wolności. Podobnie wiedzy tej nie mają pracownicy Działu ochrony.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia w ocenie przedstawicieli KMP, byłoby objęcie pracowników Działów: Penitencjarnego i Ochrony szkoleniami z zakresu praw osób pozbawionych wolności (także w kontekście regulacji międzynarodowych). Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej*.

Dla personelu medycznego organizowane są dla kadry kursy pierwszej pomocy przedmedycznej, łącznie z ćwiczeniami na fantomach. Godnym pochwały jest przeprowadzenie szkoleń dla osadzonych o tej samej tematyce.

Zatrudnieni w jednostce psychologowie ogólnopenitencjarni nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy objęcie ich superwizją wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność

ich działań. W czasie wizytacji trwały starania o zapewnienie psychologom superwizji, która miałyby się rozpocząć w czerwcu bieżącego roku.

13. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki. Każdy osadzony ma możliwość uczestniczyć raz w tygodniu (w sobotę) we mszy św., która odbywa się w kaplicy Aresztu. Dodatkowo prowadzone są nauki przedmałżeńskie, rekolekcje oraz nauki do przyjęcia Sakramentu Bierzmowania. Jest też możliwość odbycia posługi indywidualnej z księdzem kapelanem, przedstawicielami Kościoła Zielonoświątkowego lub ze Świadcami Jehowy. Uczestnictwo w posługach jest dobrowolne. Dodatkowo minimum raz w roku kaznodzieja parafii Ewangelicko-Methodystycznej organizuje projekcję filmu, w której udział jest dobrowolny. Osadzeni nie zgłosili żadnych uwag dotyczących możliwości praktykowania wyznawanej przez nich religii.

14. Dobre praktyki

- 1) uzupełnienie sprzętu kwatermistrzowskiego w większości cel o stojaki na obuwie;
- 2) udostępnianie osadzonym kawy lub herbaty w metalowych termosach ustawionych na korytarzach oddziałów;
- 3) umożliwienie wszystkim pracującym, niezależnie od charakteru wykonywanej pracy, możliwości codziennej kąpieli;
- 4) wyodrębnienie dwóch kątek zabaw dla dzieci: zarówno w głównej sali widzeń, jak i w pomieszczeniu do widzeń bezdozorowych;
- 5) wyposażenie łazienki dla odwiedzających osadzonych w przewijak dla niemowląt i małych dzieci;
- 6) prowadzenie również dla osadzonych kursów pierwszej pomocy przedmedycznej, łącznie z ćwiczeniami na fantomach;
- 7) otwieranie kilka razy w tygodniu (w pawilonie B) lub codziennie (w pawilonie A) niektórych cel mieszkalnych (uwzględniając stan dyscypliny oraz względy bezpieczeństwa jednostki), aby osadzeni, również z oddziału typu zamkniętego, mogli pospacerować po korytarzu.

15. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Międzyrzeczu:

1. przypomnienie personelowi Aresztu o konieczności zwracania się do osadzonych z zachowaniem formy grzecznościowej *Pan*;
2. zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, chyba że lekarz zgłosi taką potrzebę;
3. przekazywanie osadzonym, za pokwitowaniem, pisemnej decyzji o umieszczeniu w monitorowanej celi;
4. przeprowadzanie rozmowy wstępnej w obecności tłumacza i przekazywanie wszelkich informacji dotyczących praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności w języku zrozumiałym dla osadzonego oraz odnotowywane w dokumentacji skazanego, w jakim języku został on poinformowany o swoich prawach;
5. zapewnienie obecności tłumacza w związku z udzielaniem cudzoziemcowi świadczenia medycznego;
6. tłumaczenie podpisywanych przez cudzoziemców oświadczeń, wpływających na ich sytuację prawną (z języka ojczystego tego cudzoziemca na język polski);
7. tłumaczenie skargi osadzonych przez administrację jednostki z języka, którym skazany się posługuje na język polski;
8. umożliwienie realizacji widzeń osadzonych również w inne dni świąteczne i oraz dni ustawowo wolne od pracy, a także zmianę treści porządku wewnętrznego w tym zakresie;
9. objęcie pracowników działu ochrony i penitencjarnego szkoleniami z zakresu praw osób pozbawionych wolności;
10. zapewnienie psychologom regularnej superwizji;
11. zapewnienie takich warunków w celi dla osób z niepełnosprawnością oraz placu spacerowym, aby osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego mogła swobodnie się poruszać;

12. wyeksponowanie informacji o prawach pacjenta w sposób pozwalający na zapoznanie się z nimi również przez osoby słabo widzące;
13. kontynuowanie remontów, zmierzających m.in. do pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych, doprowadzenia ciepłej wody do wszystkich cel, powiększenia okien w celach i renowacji ścian oraz zamierzeń dotyczących wymiany pozostałego, starego sprzętu kwaterunkowego na nowy;
14. wyodrębnienie stanowisk prysznicowych w łazniach;
15. zamontowanie przesłon w kąpokach sanitarnych 1 osobowych cel;
16. zdemontowanie niepotrzebnych przesłon (tzw. blend) w oknach cel;
17. zwiększenie częstotliwość kąpokiel osadzonych;
18. wyodrębnienie pokoju do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.;
19. rozdzielenie stykających się łóżek w celach.

KMP oczekuje jednocześnie na udzielenie wyjaśnień w sprawach przedstawionych w pkt 3 (pt. Traktowanie), pkt 7 (pt. Prawo do ochrony zdrowia) i pkt 8 (pt. Warunki bytowe).

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Szczecinie

1. uwzględnienie wymienionych w niniejszym Raporcie potrzeb w budżecie na 2014 r., poprzez przyznanie środków finansowych niezbędnych do realizacji zaleceń dotyczących koniecznych modernizacji.

Opracowała: Dorota Krzysztoń